

Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı , Eskişehir/Türkiye
Assoc. Dr., Eskişehir Osmangazi University/Faculty of Humanities and Social Sciences/Department of Turkish Language and Literature/Department of Turkish Folk Literature, Eskişehir/Turkey

eposta: abuyukokutan@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8732-6043> - RorID: <https://ror.org/01dziej04>

Büşra ÖZDEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eskişehir/Türkiye
Graduate Student, Eskişehir Osmangazi University/Institute of Social Sciences/Department of Turkish Language and Literature, Eskişehir/Turkiye

eposta: bursrabusra@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1699-8579> - RorID: <https://ror.org/01dziej04>

Atıf/Citation: Büyükokutan Töret, Aslı- Özdemir, Büşra. 2023. Eskişehir Yöresindeki Korku/luk Ocakları ve Sağaltma Yöntemleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 283-298.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1216192>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi/Dissertation Summary
Geliş Tarihi /Received:	08.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	08.02.2023
Yayın Tarihi/Published:	20.03.2023

ESKİŞEHİR YÖRESİNDEKİ KORKU/LUK OCAKLARI VE SAĞALTMA YÖNTEMLERİ*

ÖZ

İnsan, başlangıçtan itibaren hastalıklardan ve olası tehlikelerden kendini korumayı hedeflemiş ve yaşamını sağlıklı bir şekilde sürdürmeyi temel gaye edinmiştir. İslamiyet öncesi dönemde hastalığın sağaltımının gerçekleşmesi için birey ve doğaüstü güçler arasında bağlantı kuran şamanlara müracaat edilmiştir. İslamiyet’le birlikte hastalığın sağaltım vazifesini “ocaklı” kişiler üstlenmiş, yapılan

* Finansman: Proje Kodu: 202019010. Proje Adı: Geleneksel Tedavi Yöntemleri Bağlamında Eskişehir İlindeki Ocaklar Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme.

Destek ve Teşekkür: Bu çalışmayı 202019010 kodu ile destekleyen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’ne teşekkür ederiz.

uygulamalar İslami bir kimliğe büründürülmüştür. Tıpkı şamanlar gibi ocaklı kişiler de sadece fiziki rahatsızlıkları değil ruhsal hastalıkları da sağlar. Şamanların yaptığı psikolojik telkin ocaklar tarafından sürdürülür. Ocaklar, korkuya neden olan unsurların ortadan kaldırılması konusunda da bireye destek verirler. Korkunun temelinde birçok etken bulunmakla birlikte bunların en yaygını kötü ruhlardır. Birey, kötü ruhlardan korunmak ve verdiği tahribattan kurtulmak adına bilimsel tıbbın yanı sıra korku/luk ocaklarına da başvurmaktadır. Yazıda, Eskişehir Seyitgazi ilçesine bağlı Sandıközü ve Akin Mahallelerinde hizmet veren korku/luk ocakları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın verileri, 2020-2022 yılları arasında, bilimsel araştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmasına dayanmaktadır. Eskişehir’de yer alan korku/luk ocaklarından derinlemesine mülakat ve gözlem teknikleriyle elde edilen malzeme esas alınmıştır. Yapılan değerlendirmede korku/luk ocaklarının ruhsal rahatsızlıkların tedavisinde hizmet vermeye devam ettikleri görülmüştür. Soy aracılığıyla, el verme yoluyla ya da izinle aktarılan ocaklık geleneği bugün de işlevini sürdürmektedir. Bilimsel tıbbın gelişmesi, yaşam koşullarının değişmesi ve kent merkezinde yaşamın yaygınlaşmasıyla geleneksel uygulamaların yapısında çözümler olmuştur. Ancak bugün geleneksel tedavi yöntemlerinin tamamlayıcı tıp adıyla bilimsel olarak da kabul görmesi ocakların sürekliliği adına önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Eskişehir, Korku, Kara İye, Ocak, Sağaltım

FEAR OCAKS AND HEALING METHODS IN THE ESKİŞEHİR REGION

ABSTRACT

284

From the outset, man aimed to protect himself from diseases and potential dangers and pursued the basic goal of living his life in a healthy way. In the pre-Islamic period, shamans who established a connection between the individual and the supernatural forces were consulted for the treatment of a disease. Along with Islam, "ocaklı" people assumed the duty of curing the disease and the practices were embedded in an Islamic identity. Similar to shamans, ocaklı people heal not only physical illnesses but also mental illnesses. The psychological suggestion made by the shamans is maintained by the ocaks. Ocaks also support the individual in eliminating the elements that cause fear. Although there are many factors lying at the root of fear, the most common ones are evil spirits. The individual resorts to fear ocaks as well as scientific medicine to be protected from evil spirits and to eliminate the destruction they have caused. In the article, the fear ocaks serving in Sandıközü and Akin Neighborhoods of Eskişehir Seyitgazi district are focused. The study data are based on field research carried out within the scope of the scientific research project between 2020 and 2022. The materials obtained by in-depth interviews and observation techniques from the fear ocaks in Eskişehir were taken as basis. In the evaluation, the fear ocaks continued to serve in the treatment of mental disorders. The ocak tradition, which is conveyed through the lineage by handing or permission, continues to function today. With the development of scientific medicine, the change in living conditions and the spread of life in the city center, there have been dissolutions in the structure of traditional practices. However, today, it is important for the continuity of the ocaks that traditional treatment methods are scientifically accepted as complementary medicine.

Keywords: Eskisehir, Fear, Black eye, "Ocak", Treatment

Giriş

Birey, varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirmek, yaşam ve ölüm arasındaki çizgide mümkün olan en iyi şartlarda yaşamak ister. Hayatı boyunca kendisini fiziksel tehditlerden, tehlikelerden korumaya çalışırken, yaşadığı duygusal-ruhsal bunalımlardan da etkilenir. Psikolojik problemler bireyde birtakım fizyolojik rahatsızlıklara neden olur. Bedensel ve ruhsal sağlık problemlerinde modern tıbbın yanı sıra “halk tıbbına”, “geleneksel tıba” da başvurulur. Toplum içerisinde halk hekimliği vazifesi gören kişilerin desteği alınır.

Bireyler, olanakları olmaması ya da diğer nedenlerle doktora gidemeyince ya da gitmek istemeyince, hastalıkların teşhis ve tedavisi için halk hekimlerine başvurur (Boratav 2016: 139). Özellikle bilimsel tıbbın tam olarak gelişmediği dönemlerde müracaat edilen halk hekimleri, bireyin şikâyetlerini dinleyip, hastalığın belirtileri ve süresi konusunda bilgi edindikten sonra birtakım yöresel ilaçlar, büyüsel ve geleneksel uygulamalarla hastayı sağaltmaya çalışır (Örnek 1977: 32). Tıp tarihinde geçmişe gidildikçe uygulamaların halk hekimliğiyle birleştiği görülmektedir. Şu an Anadolu’da halk hekimliği vazifesi gören ocakların eski Türk yaşantısında görülen kam-baksıların izlerini taşıdığı görülmektedir (Köprülü 2004: 78; Kalafat 2005: 132-133). Toplumun “ilkel” tedavi metotları hekimliğin folklorik yanını teşkil eder (Bayat 2016: 260). Her ne kadar tıptaki bilimsel gelişmelere her gün bir yenisi eklense de henüz çare bulunamamış pek çok hastalık vardır. Bu bağlamda birey, bilimsel tıptan sonuç alamadığı bazı hastalıklar için bugün de halk hekimlerine müracaat etmektedir. İlerleyen teknoloji sonucunda modern tıpta görülen önemli gelişmelerine rağmen halk hekimliğine gösterilen eğilim yok sayılmaz (Arslan 2020: 14).

Halk hekimliği görevini üstlenerek bir ya da birkaç hastalığı tedavi yetisine sahip olduğuna inanılan aileye ocak, bu ailenin içerisinde hastalık tedavi işlemini gerçekleştiren kişi/lere ocaklı denilmektedir. Çoğu zaman ocak ya da ocaklı şeklinde eş anlamda kullanılan iki kelime ile karşılanan kişi/ler hastalığı iyi edebilme gücüne sahip, bu işin metotlarını bilen ve sürekli bu işle meşgul olan kimselerdir (Duvarcı 1990: 35). Korku/luk ocağı, köstebek ocağı, nazar ocağı, siğil ocağı, temre ocağı gibi her hastalığın ayrı bir ocağı vardır.

Ocaklı, tedavi etme yetisini ailesinden kan yoluyla alır. Bunun için bir öğrenim ve eğitim sürecine ihtiyaç duyulmamakla birlikte ocaklının sağaltımda başarılı olması için bazı kurallara dikkat etmesi gerekir (Acıpayamlı 1969: 5). Ocaklı kişi el aldıktan sonra bir müddet hastaları tedavi etmeli ve tedavinin fayda gösterip göstermediğine bakmalıdır. Her ne kadar el almış da olsa ocak, sağaltım yapacak kişiyi manen de seçmektedir. Bununla birlikte sadece kan yoluyla değil el verme/alma yoluyla, rüya yoluyla, yetenek sebebiyle, bir hayvanı öldürerek ve başka şekillerde de ocak/lı olunabilmektedir (Ateş 2015: 91-102).

Ocak/lı olarak adlandırılan halk hekimlerinin kökeni şamanlara kadar gitmektedir. İnanışa göre, şamanlar dünyanın ve toplumun merkezinde bulunan kişilerdir. Yani şaman

yeryüzü ile gökyüzü arasındadır. Tanrı ile halk arasında bir aracıdır. Bu nedenle şamanlar toplumda bazı görevleri üstlenmişlerdir ki bireyleri tedavi etmek de bunlar arasındadır (Ülger 2012: 20-21). İslamiyet'in kabulü ile birlikte şamanların sağaltım görevini üstlenen ocak/lılar, ocağa gelen hiçbir hastayı geri çevirmeme ve sağaltımı tamamen gönüllülük esası ile yapmakla yükümlüdür. Hasta ile ilahi güç arasında aracı olan ocak/lı, hastadan ocağa itikat etmesini ister. İtikat edilmediği ya da şüphe duyulduğu takdirde sağaltımın gerçekleşmeyeceğine inanılır.

İslam öncesi dönemde insan sağlığının bozulmasının ve hastalıkların meydana gelmesinin sebebi, genellikle kötü ruhların insanların ruhlarını kaçırmaları ya da insan bedenine girmeleri olarak görülmüştür. Bu düşüncenin hâkim olduğu bir ortamda daha çok gözle görülebilen hastalıkların tedavilerinde halk, yörenin bitki, maden ve hayvanlarını ilaç olarak kullanmış, bu işlemleri yapanlar da emci, otacı gibi adlarla anılmışlardır. Ruhi bozukluklar ve akıl hastalıkları gibi sebebi bilinmeyen, kötü ruhların etkisi altına girdiği düşünülen insanların tedavisi ise şaman tarafından yapılmıştır (Artun 2014: 241-242).

Şamanizm'de, hastalıklara sebep olan etkenler kötü ruhlar ve iyelerdir. İnanca göre insanları koruyan, sağlıklı yaşamalarını sağlayan iyi ruhların yanı sıra insanlara kızdıklarında ya da onlardan rahatsız olduklarında hastalıklar gönderen kötü ruhlar da vardır (İnan 2015: 39). Evrendeki tüm canlı ve cansız nesnelere iyeleri vardır ki bunlar da ak ve kara iye olmak üzere ikiye ayrılır. İslamiyet'in kabulünden sonra kara iyeler "cin, şeytan", ak iyeler de "melek" şeklinde adlandırılır. Bugünün ocak/lıları kara iyelerin uzaklaştırılmasında eski Türk inanışlarıyla İslami öğeleri harmanlayarak, güncelleyerek sağaltımın devamlılığını sağlamaktadır (Örnek 1995: 54-58).

Bilimsel tıbbın gelişmesi ve hastanelere erişiminin daha kolay olması sebebiyle bugün hastaların ocak/lılara daha az başvurduğu bir gerçek olmakla birlikte bireylerin ruhsal bozukluklar, korku, depresyon ya da akıl hastalıkları gibi durumlarda hastaneye gitmekten çekindikleri de bir diğer gerçektir. Böyle bir rahatsızlık yaşanması durumunda bazıları çekinerek de olsa bilimsel tıba başvururken bazıları doğrudan korku/luk ocaklarına müracaat etmektedir. Bilimsel tıbbın desteğini almasına rağmen fayda görmediğini düşünenler ya da paralel olarak ocak desteğini almak isteyenler de olmaktadır.

Söz konusu bilgileri, Eskişehir İli Seyitgazi İlçesine bağlı Akin ve Sandıközü Mahallelerinde bulunan korku/luk ocakları üzerinden devam ettirmekte fayda vardır. Burada ilk olarak yazılı kaynaklardan hareketle korku üzerinde durulacak, ardından araştırma bölgesinden tespit edilen korku/luk ocakları, ocakların sağaltım yöntemleri ve ocaklarda uyulması gereken kurallar hakkında bilgi verilecektir.

1. Korku

Türkçe Sözlük'te (2005: 1217) korku; "1. Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı duygusu. 2. Kaygı, üzüntü. 3. Kötülük gelme ihtimali, tehlike, muhatara. 4. Gerçek veya beklenen bir tehlike ile yoğun bir acı karşısında uyanan coşku, beniz sararması, ağız kurumaması, kalp, solunum hızlanması vb. belirtileri olan veya daha karmaşık fizyolojik değişmelerle kendini gösteren duygu" olarak tanımlamaktadır.

Bireyin bütünlüğünü tehdit edeceğini düşündüğü bir durum karşısında yaşadığı duygu olan korku, içinde bulunulan duruma değil, bu durum için geliştirilen düşüncelere verilen bir tepkidir. Korku tepkileri olayın kendisinden değil, olayla ilgili düşüncelerden kaynaklanır. Bireyin geçmiş deneyimleri, işittikleri, aile ve çevrenin yaklaşımları, medya gibi birçok unsur korkuların kaynağı olabilir. Psikoanalitik açıdan ise korkunun kaynağı id ile ego arasındaki uyumsuzluktur (Özdemir Karacan 2016: 19).

Korkunun zihin üzerinde yarattığı etki ile hastalığın beden üzerinde yarattığı etkinin benzer olduğu belirtilir. Zira her ikisi de beden üzerinde hasara yol açar, tehdit yaratır, doğal işleyişi değiştirir ve nihai noktada da kötü bir sonuç doğurur. Korkunun bir hastalık olarak dışarıdan gözlemlenebilen, bedene akseden açık belirtileri de vardır. Bu belirtilerin her biri, korkuyu metonimik olarak temsil eder (Dinçer 2017: 791).

Olumsuz bir duygu olarak tanımlanan korkunun, bazı araştırmacılarca yararlı bir duygu olduğundan bahsedilir. Tarih öncesi çağlardan bu yana, tüm varlıklarda görülen korku duygusunun, âdeta genetik bir miras gibi bir sonraki kuşağa aktarıldığı, dolayısıyla günümüzde var olduğu gibi gelecekte de varlığını sürdürmeye devam edeceği belirtilir. İlk insanların hissettiği bireysel korkuların bugün de devam ettiği, özellikle teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte daha geniş bir duygusal yelpazede karşılaşılan korkunun son derece güçlü, normal, hayatta kalmayı ve yaşamı sürdürmeyi sağlayan yararlı bir duygu olduğu ifade edilir (Ekinci vd. 2018: 2).

2. Korku/luk Ocakları

Korku/luk ocaklarına gelmede genel amaç; kişinin başına gelen herhangi bir olay neticesinde korkması ve etkilenmesine çözüm üretilmesidir. Kişilerin kaza yapması, üzücü olaylara tanıklık etmesi veya bir yakını kaybetmesi gibi durumlar onların üzgün ve yorgun bir ruh haline girmelerine sebep olur. Bu ruh hâli zamanla kişiyi fiziksel anlamda da etkilemeye başlar ve kişinin yaşamını olumsuz yönde etkiler (Uyar 2013: 63).

Proje kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmalarında, Eskişehir ili Seyitgazi ilçesine bağlı Sandıközü ve Akin Mahallelerinde aktif şekilde sağaltım işlemini gerçekleştiren korku/luk ocaklarının bulunduğu tespit edilmiştir. Burada, korku/luk ocaklarına müracaat edilme nedenleri ve ocak/ocaklı olma şekilleri hakkında bilgi verilecektir.

Seyitgazi ilçesine bağlı Sandıközü Mahallesi'nde yer alan "Korku/luk ocağı"na, herhangi bir şeyden çok fazla korkan kişiler müracaat etmektedir. Ocaklı kişi Hatice Sarı, annesinden almış olduğu izinle hastayı iyileştirmeye, "korku/luk çıkarma"ya çalışmaktadır. Ocak sahibi, korkuluk ocağının iznini alma anını şöyle anlatır: "Aynı soydan olduğumuz için annem aleni bir şekilde bana elini vermedi. Ancak sen benim kanımdansın kızım, bu yüzden gelen hastalardan sen de korku/luk çıkarabilirsin" dedi. Ben de o zamandan beri ocağa başvuran hastalardan korku/luk çıkarırım" (KK-1). Korkunun sağaltımında "el alma/el verme" gibi bir uygulamanın yer almadığı ocakta, gelen hastaları tedavi etmek için bu soyun üyesi olmak yeterlidir. Aynı soy ve ocağı devam ettiren ocaklıya, bu yeti kan yoluyla aktarılmakta olup bu konuda herhangi bir eğitim-öğrenim süreci de bulunmamaktadır.

Şekil 1: Fotoğraf 1. Hatice Sarı

Hatice Sarı, "korku/luk çıkarma"nın yanı sıra temre hastalığı ve bulgur püskürtme hastalıklarını da sağaltma yetisine sahip, bu hastalıklara dair tedavi yöntemlerini de bilen biridir. Sarı, temre ve bulgur püskürtme hastalıkları için ocaklı kişiden el almıştır. Temre hastalığının sağaltım iznini kayınvalidesinden aldığını belirten Sarı, bu anı şöyle anlatır: "Kayınvalidem üç İhlas bir Fatıha surelerini okuduktan sonra ağzımı açtırdı ve tükürüyormuş gibi yaparak üç kez 'tü-tü-tü' dedi. Böylelikle elini bana vermiş oldu". Ocaklı olan kayınvalidesinden el alan Sarı, bu uygulamadan sonra "izinli" olarak bilinir ve temre hastalarına bakar. Temre ocağı, kayınvalideden gelene, gelinden de kızına el alma/el verme yoluyla aktarılır. Henüz kimseye el vermediği ancak el almak isterse kızına el verebileceğini belirten Sarı, kızının yeteneği varsa tedavi becerisinin ona kan yoluyla geçeceğini ve böylelikle ocağı devam ettirebileceğini belirtir. Aynı soydan oldukları için kendisindeki tedavi gücünün aileden kan bağı olan bir kişiye aktarılabilceğini vurgular. Hatice Sarı, bulgur püskürtme hastalığının tedavi yetisini ise yaşlı komşusundan almıştır. El verecek ocaklı kişi, kendisine "Elimi benden sonra sana devrediyorum" diyerek avucundan üç kez su içirmiştir. Böylelikle ocaklı kişi kendisinde bulunan bulgur püskürtme hastalığının tedavisine dair bilgiyi kan bağı olmayan bir kişinin kullanmasına izin vermiştir.

Eskişehir Yöresindeki Korku/Luk Ocakları ve Sağaltma Yöntemleri

Diğer bir “Korku/luk ocağı” da Seyitgazi ilçesi Akin Mahallesi’nde bulunmaktadır. Korkan, kaygılanan, kendisini sürekli tehlike altında hisseden kişilerin başvurduğu ocak, hanedendir. Ocağı sürdüren Hacer Dutlu, haneye ocaklık izninin verilmesini şöyle anlatır: “Bu hane daha önce Tatarlara aitmiş ve Tatarlar burada korku çıkarırlarmış. O nedenle burası korku/luk ocağı olarak bilinirmiş. Korkan kişiler gelir, burada hane halkı tarafından korku tutulmuş. Tatarlar bu haneden taşınacağı zaman ocaklı kadın, haneyi satın alan kayınvalideme bazı dualar ettikten sonra avucundan su içirerek el vermiş. Ocaklı kişiden el alan kayınvalidem izinli olarak kabul edilmiş ve o günden sonra gelen hastalara bakmaya başlamış” (KK-2). Açıklamadan da anlaşılacağı üzere, burada ocağın soy yoluyla aktarılmaması, Tatar ocaklığının, haneyi devralacak olan kadına “el verme” merasimi ile hastalık tedavi etme gücünü devretmesi söz konusudur.

Şekil 2. Hacer Dutlu

Hacer Dutlu, kayınvalidesinin, söz konusu haneden şehre taşınma kararı almasının ardından kendi kızlarına ve gelinlerine aynı şekilde el verdiğini ifade eder. Şu an Tatarlardan alınan evde yaşanan Dutlu, otuzlu yaşlarında kayınvalidesinden el almıştır. Korku/luk hastalığı için gelen hastaların korkusunu tutmaya ve onları tedavi etmeye çalışmaktadır. Kendisinden sonra da aynı evde yaşayacak olurlarsa kızları ya da gelinlerinden birine el verebileceğini belirtir. Hastalığın tedavi edilmesi için hasta olan kişinin muhakkak bu haneye gelmesi ve ocağın eşliğinden geçmesi gerekir. Ocağa gelmeyen hastaların iyileşemeyeceği ya da hanede oturmadığı hâlde tedaviyi gerçekleştirmek isteyen ocaklığının tedavisinin gerçekleştirilmeyeceği ifade edilir (KK-2).

Eskişehir ilinde, birçok ocağı bünyesinde barındırmasıyla dikkat çeken Akin Mahallesi, kökeni yaklaşık iki yüz yıl önce göç eden Karakeçili ve Sarıkeçili yörüklerine dayanan, Alevi bir topluluktur. Mahallede korku tedavisi için hizmet veren ocaklardan biri de “Yemeni çarpma ocağı”dır. Bu ocak, civar köyler arasında “Korku darısı ocağı” ya da “Korku taşı ocağı” olarak da bilinir. Ocağı sürdüren Nurhayat Çınar, ocağın iznini kayınvalidesinden almıştır. Kayınvalidesi, tek gelini olan Çınar’a “el verme” merasimi ile korkuyu tedavi etme gücünü devretmiştir. Diğer bir ifadeyle ocak, aynı ocakta yaşayan gelinden devam etmektedir. Kayınvalidesinin vasiyetiyle, o hayattayken hasta tedavi etmeyen Çınar, kendisinin vefatından sonra sağaltıma başlamıştır. Çınar, kızları dahi olsa ocaktan ayrıldıkları takdirde onlara el veremeyeceğini, sadece eve giren gelinlerin el alabileceğini belirtir. Ancak ocaklı kişinin evden ayrılan kız çocuğu zor durumda kalırsa, “Annemin eli niyetine” diyerek hastalığın sağaltımını yapabilmektedir. Özellikle korkan çocukların getirildiği ocakta, korkunun geçmesi için ocaklının yemenisi (bir çeşit ayakkabı) ve “korku darısı” diye bilinen bir bitki kullanılmaktadır. Küçük çakıl taşlarına benzediği için “korku taşı” olarak da adlandırılan bu bitkinin, eskiden ocaklının kayınvalidesi tarafından yetiştirildiği fakat günümüzde bu bitkiye aktarlarda bile rastlanmadığı belirtilir (KK-5).

3. Korku/luk Ocaklarının Sağaltım Yöntemleri

Günlük hayatında bireyi kısıtlayan, geceleri uykusunu kaçırarak gerek bedensel gerekse ruhsal açıdan şikâyet ve belirtilere sebebiyet veren korku, bireyin kendini savunmasız ve güçsüz hissettiği anlarda karşılaştığı bir duygu durumudur. Yaşam standartlarının gerilemesi, gelecek kaygısı, sevdiği herhangi bir şeyi kaybetme endişesi gibi somut olarak görülmeyen ancak varlığına inanılan unsurlar bireyi korkutabilir. Bunun yanı sıra korku, aniden ortaya çıkan bir şeyden ya da olumsuz bir olaydan kişinin etkilenmesinden de kaynaklanabilir. Yaşanan ağır olaylar büyük korkuların oluşmasına neden olup bireyi uzun süre etkisi altına alabilir ki tedavi edilmediği takdirde derin izler bırakabilir.

Genel tedirginlik ve gerginlikle karakterize olan, canlılara güvenliklerinin tehdit altında olduğunu anlatan, sinir sisteminin kaçınma durumu şeklinde tarif edilen korku (Panksepp 2017: 433), içgüdüden akla, reflekslerden eyleme kadar birçok şeyi etkiler. Korkan bireyin zihni tehlike ile meşguldür ve bir yargıda bulunamaz. Düşünceleri bulanık ve düzensizdir. Bazı korkular kişilerin içine kuşaklar ötesinden yerleştirilen kök örnek heyecanların ya da çocukluk ürküntülerinin yeniden canlanmasıdır (Mannoni 1992: 11; Bütüner 2018:153).

Kişi, yaşadığı bir olaydan korkma, üzülmeye, uzun süre etkisinden kurtulamama ve bu ruh hâlinin zamanla yerleşerek kişinin yaşamını olumsuz yönde etkilemeye başlaması durumunda psikolojik destek almayı düşünebilir. Çocuklarda uyku problemi, iştahsızlık ve sürekli ağlama belirtileri, yetişkinlerde huzursuzluk, iç daralması, yeme içme bozukluğu ve uyku problemi olarak belirti gösteren bu durumlarda (Uyar 2013: 63), modern tıbbın yanı sıra

Eskişehir Yöresindeki Korku/Luk Ocakları ve Sağaltma Yöntemleri

ocakların da desteği alınmaktadır. Ocaklarda yapılan tedavinin esasını, hasta ile konuşarak onu rahatlatmak, hastanın vücudu dışında gerçekleştirilen birtakım hareketlerle onu telkin ederek psikolojik açıdan etkilemek oluşturmaktadır.

Yaşadığı korkunun çevredeki kişilerce önemsenmemesi ya da bu duyguyu paylaşamamasından dolayı kendini dışarıya kapatan, toplumdaki soyutlayan bireyin bu durumdan kurtulması için yeteneğine, bilgisine ve ilmine güvenilen kişilere araştırma bölgesinde “ocaklı” ya da “izinli” denir. Ocaklının oturduğu eve de “korku/luk ocağı” denir. Bu bağlamda, Eskişehir Sandıközü Mahallesi’nde yer alan “Korku/luk ocağı”na başvuran hastalar, genellikle herhangi bir şeyden çok fazla korkmaları sonucunda yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle ocağa müracaat ederler (KK-1). Hastalığın tedavisi için belirli bir gün zorunluluğu bulunmamakta, haftanın her günü tedavi yapılmaktadır. Tedavi için hastanın ocağa bir kere gelmesi yeterlidir (KK-1).

Korku/luk ocağında hastanın sağaltımında ocaklı kişi beyaz bir “örtme” (örtü) kullanır. Örtmeyi uzunlamasına katlayarak çatal iğne ile başını ve sonunu iğneler. Bu örtmeyi başından sonuna kadar dirseği ile üç kere ölçer ve iğneler. Bu süre zarfında İhlas ve Nas sureleri okunur. Söz konusu surelerin içinde “cin” kelimesi geçmesinden dolayı hastaya iyi geldiği düşünülür. Hazırlanan örtme, hastanın altına konur. Örtmeyi açıp tekrar ölçen ocaklı, hastada korku/luk varsa iğnelerin uzadığını, ölçerek iğnelediği yerlerin birbirine denk gelmediğini, iğnelerin yerinin oynadığını belirtir. Bu uygulama, iğneler denk gelene kadar yaklaşık üç kere daha tekrar edilir (KK-1).

Akin Mahallesi’ndeki “Korku/luk ocağı”nın hastaları ise büyük oranda küçük çocuklardır. Uykusunda sık sık sıçrayan ve korku ile uyanan çocuklar bu ocağa getirilir. Bunun yanı sıra trafik kazası geçirme, can ve mal kaybına uğrama gibi nedenlerle korkan, sarsılan yetişkin hastalar da ocağa başvurur. Bu kişiler, “Ansızın içim titriyor, geceleri uyuyamıyorum, afakanım kalkıyor” şeklindeki ifadelerle şikâyetlerini dile getirir (KK-2, KK-3). Gelen hastaların geri çevrilmediği ocakta, tedavi için belli gün ve saat bulunmamaktadır.

“Korkuluk çıkarma ocağı” olarak da bilinen ocakta, tedavi için süpürge, un ve kül kullanılır. Ocağa tedavi amacıyla gelen kişinin hasta olup olmadığına ocaklıkta karar verilir. Evin avlusunda bulunan “dış mutfak” adı verilen yerin ocaklığına getirilen kişinin yönü kibleye doğru çevrilir. Ayağının altına bir çalı süpürgesi koyularak bu süpürge üzerine çıkması istenir. Ocaklı, süpürge üzerine çıkan hastanın üzerine bildiği duaları okumaya başlar. Bu sırada, elindeki tabağın içinde un ile külü karıştırıp bacaya atar. Ardından, un ve kül karışımını dualarla kişinin üzerinde dolaştırır. Dualar okunduktan sonra ocaklı besmele çekerek “Kayınvalidemin elleri, koca anamın elleri, Emine anamın elleri, ocağın elleri, sebebi bu olsun” sözleriyle üç kere kişinin üzerinde ellerini baştan aşağı gezdirir. Ocağın bacasına doğru üç kere un ve kül karışımı atar. Hazırlanan bu karışım bacaya yapışınca kişi korkmuş

Aslı Büyükokutan Töret- Büşra Özdemir

demektir. Hasta olduğu teşhis edilen kişinin üzerine ocaklı, üç kez “tü-tü-tü” yaparak korkunun sağaltımını gerçekleştirir. Tedavinin ardından ocaktan ocak ekmeği ve ocak suyu verilir. Hastaya ocaktan ayrılmadan önce verilen ekmeği ve suyu tüketmesi gerektiği söylenir. Rahatsızlığının geçmemesi durumunda tekrar gelmesi belirtilir ancak hastanın ocağa bir kere gelmesi dahi hastanın iyileşmesi için yeterlidir (KK-2, KK-3).¹

Şekil 3-4. Hatice Dutlu'nun Sağaltım Sırasında Un ve Kül Karışımını Kullanımı

Korkuluk çıkarma ocağına modern tıptan destek almamış/alamamış çok kişinin başvurduğu ocaklılar tarafından anlatılır: “Ocağa sedye ile yaşlı bir teyzeyi getirdiler. Teyze ne yemek yiyebiliyor ne de hareket edebiliyordu. Ocakta onun üzerine bu uygulamayı yapıp, bildiğimiz duaları okuyarak teyzeyi evine gönderdik. Daha sonrasında çocukları arayıp annelerinin demir gibi sağlam olduğunu ve ayağa kalktığını söyleyerek bizlere teşekkür ettiler (KK-2, KK-3).”

Kendisi de temre ocağı olan Ethem Uyar, yaşadığı korkuyu ve korku/luk ocağındaki tedavi sürecini şöyle anlatır: “Evliliğimin ilk yıllarında beni ifrit bastı. Bu ifrit yaklaşık iki buçuk metre boyunda siyah iri bir adamdı. Bir anda üzerime kapandı, kesinlikle sesimi çıkaramadım. Eşim yanımda yatıyordu fakat sesimi ona da duyuramadım. Konuşamadım, ellerimi, vücudumu kıpırdatabilecek gücüm yoktu. İfritten kurtulmak için o an bildiğim tüm duaları okudum fakat kurtulamadım. Aklıma ezan okumak geldi ancak konuşamadığım için kalben ezanı okumaya başladım ve üzerimden kalktı. Her ne kadar üzerimden kalkıp gitse de ifritin bende tesiri kaldı. Buradaki ocağın namını çok duyduk. Avrupa’dan dahi gelen olunca ben de gideyim dedim. Ocaklı kadının ekmeği pişirdiği simsiyah olmuş bir ocağı vardı. Beni ocağın başına götürüp eline biraz un aldı. Tedavi etmek için niyet ederek Besmele çekti ve içinden dualarını okumaya başladı. Tam o sırada beni basan o simsiyah iki buçuk metrelik ifrit

¹ Hacer Dutlu'nun korku sağaltımının yer aldığı derleme kaydı için bkz. https://mega.nz/file/XSxCjRaT#_3glkzde99L8m91SEIkEEthVhpaj4ULldXrFbpfyesA

Eskişehir Yöresindeki Korku/Luk Ocakları ve Sağaltma Yöntemleri

ocağın üzerinde belirdi. Kadın okudukça tamamen ortaya çıktı ve sonunda bacadan uçup gitti. Ben de bu şekilde o ifritten kurtulmuş oldum” (KK-4).

Akin Mahallesi’nde korku sağaltımı için müracaat edilen diğer bir ocak olan “Yemeni çarpma ocağı”nda, hastalığın tedavisi için ocaklının herhangi bir yemenisi (ayakkabı) ve küçük tohumları olan bir bitki kullanılır. Tedavinin tamamlanması için bu bitkinin tohumlarından yararlanıldığından ocak, gerek ocaklı/lar gerekse ocağa gelenler kişiler tarafından “Korku darısı ocağı” ya da “Korku taşı ocağı” olarak adlandırılır.

Şekil 5. Korku Darısı/Taşı

Korktuğu için ocağa getirilen hasta çocuksa, öncelikle ocaklının dizine oturtulur. Ocaklı, çocukla kısa bir sohbetin ardından yemenisi alıp üç kez çocuğun ağzına vurur. Bugün sembolik olarak yapılan ağza vurma eyleminin eskiden çok sert yapıldığı hatta çocukların dudaklarının kanadığı belirtilir. Ağzına vurulmasına şaşırıp ve korkan çocuk ağlar. Sakinleştikten sonra ocaklının verdiği korku darısı yedirilir ya da suyla karıştırılıp içirilir.²

Ocağa, “hüdhüdlendiği” yani korktuğu için gelen kişi yetişkinse ağzına yemeni vurulmaz. Ocaklı, korkunun nedenini dinledikten sonra hastaya korku darısından bir miktar verir. Hastanın, korku darısını tek sayıyla ağzına atması gerekir. Tek sayıyla alınması tedavinin gerçekleşmesi için önemlidir. Hasta eğer üç tane korku darısı aldıysa her gün bir tane olmak üzere üç gün içmelidir. Beş tane aldıysa beş gün içer. Hastanın ocağa gelip korku darısı istemesi için belirli bir gün yoktur (KK-5).

Korku darısı ocağında ocaklı kişi, sağaltımı gerçekleştirirken üç İhlas bir Fatıha suresi okuduktan sonra, “Ya Allah ya Muhammed ya Ali... Bu benim ellerim değil bana ocağı

² Nurhayat Çınar’ın korku sağaltımının yer aldığı derleme kaydı için bkz. <https://mega.nz/file/YXTGCCT#4d58gz0EO18MDLAK1ZeActN3ahfxjTuZ59MAIzkyudA>

veren in elleri, ocağımızın elleri” der. Söz konusu üç kavram Allah’ın varlığına ve birliğine, Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar bütün peygamberlerin hak olduğuna ve on iki imamın velayetine inanmayı içermektedir. Hz. Muhammed’den sonra dinin koruyucuları imamlardır ve sayıları on ikidir (Özdemir 2017: 132).

Sağaltımda en az üç ya da beş adet korku darısının yutulmasında beş sayısı da dikkat çekicidir. Bilindiği üzere beş sayısı, Hz. Fatma’nın elini de sembolize eder. Alevilikte ehl-i beyt kavramının içeriğinin, Hz. Muhammed ve kızı Hz. Fatıma ile birlikte on iki imamı içine alacak şekilde genişletildiği (Özdemir 2017: 60) bilgisiyle sağaltımda ocaklı kişinin, on iki imamın gücüne de başvurduğu görülür.

4. Korku/luk Ocaklarında Uyulması Gereken Kurallar

Korku/luk ocaklarına müracaat eden kişilerin, ocağın sağaltım gücüne ve bu gücün ocaklı tarafından kendilerine aktarılacağına inanmaları gerekmektedir. Ocaktan şifa bulacağına dair inançla gelmeyen kişilerin korkularının geçmeyeceğine, iyileşemeyeceklerine inanılır. Hatta hastanın inanarak ocağa gelmeye niyet etmesi ya da ocağa gitme niyeti ile yola çıkması hâlinde henüz yoldayken iyileşmeye ve içinin rahatlamaya başladığı anlatılır (KK-1).

Korku/luk ocaklarında verilen ve tedavinin tamamlayıcısı olan ocak ekmeği, suyu, tuzu ya da korku darısı geri çevrilmemelidir. Çünkü ocaklının eli kadar, evi de şifalıdır. Dolayısıyla ocaktan ikram edilenler, hastalığın tedavisinin ardından, ocağın belirttiği zamanlarda yenilip, içilmelidir. Aksi takdirde yapılan uygulama etki etmeyecektir (KK-2, KK-4).

Korku/luk tedavisinde ocaklı kişinin ücret talep etmesi doğru kabul edilmez. Ücret alınır o paranın bereketinin olmayacağına, ocaklının da hastalığı iyileştiremeyeceğine inanılır. “Afyon’da bir mahallede yemek yiyemeyen, iştaktan tamamen kesilen hastalar için ‘sütçe ocağı’ vardır. Orada köyden gelen hastalardan elli, Afyon il merkezinden gelenlerden yüz, Kütahya’dan gelenlerden yüz elli, Eskişehir’den gelenlerden iki yüz lira ücret alınıyor. Tedavinin ardından verilen ocak ekmeğine bile otuz lira isteniyormuş. Bir süre o ocağın oğlu tüm parayı kumarda harcamış. Ocakta hastalara ücret karşılığında bakıldığı için alınan paranın hayrı görülüyor” (KK-2).

Korkusu giderilen hasta, korkunun ocaklının üzerinde kalmaması ya da ocaklının hastadaki korkudan etkilenmemesi için, o an içinden gelen, beş-on lira gibi cüzi bir miktarı “el yeğniligi” olarak ocaklının evine bırakır. Hastanın gönlünden koparak bıraktığı bu paranın miktarı söylenmez. Korku/luk ocağı olan kişiler, el yeğniligi her ne kadar usulen bırakılan bir para olsa da, bırakılmadığı takdirde kendilerinin de rahatsız olduklarını, kimi zaman yersiz bir korku hissine kapıldıklarını ifade etmektedir (KK-2, KK-3). Daha önce korku/luk ocaklarında tedavi olan kişiler, bu durumun bilincinde oldukları için tavsiye ettikleri hastaları, ocağa giderken yanlarında bir miktar para bulundurmaları konusunda uyarırlar.

Eskişehir Yöresindeki Korku/Luk Ocakları ve Sağaltma Yöntemleri

Korkunun tedavisinde, hastaya evinde uygulaması için belli bir perhiz listesi verilmemektedir. Ancak tedavide korku darısını kullanan ocaklı, söz konusu darıyı evde içmeye devam edecek olan hastalara tek sayı şeklinde içmelerini söyler. İlk olarak ocakta tek sayı ile içilen darı, tek sayı hâlinde içilmeye devam edilmediği takdirde hasta iyileşemez (KK-5).

Sonuç

Eskişehir'den tespit edilen korku/luk ocaklarında, hastalığın tedavisi için gerçekleştirilen sağaltma işlemleri dinsel-büyüsel niteliktedir. Söz konusu inanış ve uygulamalar Türkiye ve Türkiye dışındaki Türk topluluklarının ocaklarından elde edilen verilerle benzerdir. Hastalığın tedavisinde ocaklı kişi, hastayı sıvazlayarak kendisinde bulunan majik güçlerin hastaya sirayet etmesini, ocağın koruyucu iyeleriyle hastalığa sebep olan kötü iyelerin mücadele etmesini sağlar. Ocaklı tarafından dua edildikten sonra ocağın eski sahiplerinin isimleri teker teker söylenir. Böylelikle başlangıçta tedaviyi yapan ocaklıların ruhları da davet edilerek hastanın sağaltımında etkin bir rol almaları sağlanır. Dinsel öğelere yer verilip dua etmek, yapılan işlemin gücünü artırarak tıpkı kamın sağaltım sırasında söylediği büyü sözleri gibi, Tanrı'ya ulaşmada kullanılan bir araç işlevindedir. Ocaklı, uygulama sırasında birtakım kalıplaşmış ifadelerle yer vererek sağaltım görevini yerine getirir. Bu bağlamda "kam"ların sağaltma işlevi, korku/luk ocaklarında da devam etmektedir.

Korku/luk ocakları, dinsel-büyüsel nitelikteki uygulamaları ağırlıklı olarak bitkisel kökenli tedavilerle destekleyerek hastalığa sebep olan korkuyu uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, hastalığın tedavisi için yutulan ya da suyla karıştırılarak içilen "korku darısı", "korku taşı" adı verilen bitki dikkat çekicidir. Hastanın korku darısını yutarken tek sayıda yutması da "Tanrı tektir" inanışının yansımasıdır. Alevi-Türkmen topluluğundaki bir ocaktan tespit edildiği için uygulama esnasında "Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali" denilmesi ve sağaltımda beş adet korku darısının yutulması, beş sayısının ocaklık kurumu için değerli bir isim olan Hz. Fatma'nın elini de sembolize etmesi açısından önemlidir.

Korku/luk ocaklarında korkunun uzaklaştırılması için kimi zaman demir madeninden de yararlanılmaktadır. Ocaklı kişi, sağaltım sırasında hastaya Felak ve Nas surelerini okuyup onu rahatlattıktan sonra çatal iğneleri kullanarak kara iyeleri korkutup kaçırmaktadır. Ayrıca hastaya evinde de bu sureleri bulundurması ve kendini koruma altına alması gerektiği söylenmektedir. Kara iyelerin demir madeninden korkmaları ve demirin olduğu alana yaklaşmamaları inancıyla evlerde bulundurulması gerektiği belirtilmektedir. Korkunun tedavisinde duanın yanı sıra demirin kullanılması, demir madeninin kutsal bir madde olarak hafızalarda yer aldığı göstermektedir.

Mitolojide ve Türk kültüründe önemli yere sahip olan ateş ve ocağın Eskişehir'de bulunan korku/luk ocaklarında da aktif rol oynadığı görülmektedir. Tedavi sırasında ocaklı

kişi, ocağa gidip dualar okuduktan sonra ocağa un serpmekte ve bunun ardından “ifrit” ortaya çıkmaktadır. Bu durum iki şekilde açıklanabilir. Bunlardan ilki; ocaklı kişinin dua ederek ocak iyесinden yardım istemesi ve hastanın hangi varlıktan korktuğunu öğrenmesi şeklindedir. Diğer de ocaklı kişinin, ocaktaki iyeler ile iletişime geçerek onları un ile beslemesi, saçda bulunması ve onların desteğiyle hastadaki “ifrit”in kovulmasıdır.

Korkuya sebebiyet veren unsurun uzaklaştırılmasında yapılan dinsel-büyüsel uygulamaların, ocağın evinin ocaklığında gerçekleştirilmesi tedavi için önem teşkil etmektedir. Hastanın sağaltım esnasında ocaklığa götürülerek yönünün kibleye çevrilmesi, ocağın önünde süpürge üzerine çıkarılması bunlar arasındadır. Süpürgenin nazar, al basması gibi kötü ruhlardan koruyucu özelliği göz önüne alındığında, ocaklı hem ocağın koruyucu iyesine başvurup hem de kötü ruhları uzaklaştırıcı özelliğiyle bilinen süpürgeyi kullanarak korkuyu sağaltır. Ettiği dualar ile de ilahi güçten yardım alarak sağaltımın daha da tesirli olmasını sağlar.

Korku/luk ocaklarında, sağaltma işlemi sonrasında ikram edilen ocak ekmeği, ocak suyu ya da tuzunun ocağın belirttiği şekilde yenilip içilmesi sağaltımın desteklenmesi adına önemlidir. Hasta, bu şekilde bedenen ocağın manevi koruyuculuğunu vücuduna hapsedmektedir. Çünkü ocak kadar ocağa ait olan yiyecek ve içecekler de şifa vericidir.

Korku/luk ocaklarında ocaklı kişilerin sağaltım öncesinde ya da sonrasında ücret talep etmemesi, tedaviyi Allah rızası için gerçekleştirmesi ancak hastaların bir iğne ucu kadar da olsa “el yeğniligi” vermesi evrenin kurulu düzeninin bozulmaması adına alma-verme dengesi için önem teşkil eder. Nasıl ki şamanın görevi insanlara yardım etmekse ve bunu para karşılığında yapmıyorlarsa korku/luk ocakları da böyledir. Şaman, emeğinin karşılığı olarak verilen sembolik hediyeleri ruhlara istediğine, alınmadığı takdirde kendisine kızacaklarına ve tepki göstereceklerine inanıyorsa, ocaklı da gönüllük esasıyla verilen bu tür hediyeleri “hastalığın göçürülmesi” düşüncesiyle alır. Alınan hediyeler, çoğunlukla, sokakta oynayan çocuklara ya da yetimlere, öksüzlere verilerek göçürme işlemi gerçekleştirilir. Böylece ocakta tedavi edilen korku, ocakta kalmayacak, cansız nesnelere aktararak evden uzaklaştırılacaktır.

Korku/luk ocakları üzerinden değerlendirildiğinde, ocaklık kurumunun yapısal ve işlevsel olarak devamlılığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Bugün bireyler, herhangi bir nedenden kaynaklanan korkunun tedavisi için bilimsel tıbbın yanı sıra hastalığı iyileştireceğine inanılan, bu yeteneği atalarından alan, sözüne güvenilen ocaklara da başvurmaktadır. Ancak ocaklı kişilerin yaşlanmaları, yeni neslin büyük oranda üniversite eğitimi alıp kentlerde yaşamaları, el alma/verme şeklindeki işleyişin gençler tarafından çok fazla kabul görmemesi geleneğin sürekliliği konusunda bir problemdir. Burada da uzun yılların tecrübesi, bilgi birikimi ve aktarımı yoluyla bugüne ulaşan geleneksel tedavi yöntemlerinin tamamlayıcı tıp adı altında uluslararası alana taşınmış olması umut vericidir.

Kaynakça:

1. Yazılı Kaynakça

- Acıpayamlı, Orhan. 1969. "Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*. XXVI (1-2): 1-9.
- Artun, Erman. 2014. *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Arslan, Mine. 2020. "Halk Hekimliği Bağlamında Ocaklar: Karaman Yöresi Örneği". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ateş, Fatma. 2015. "Adana Halk Hekimliğinde Ocak Kültü". Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayat, Ali Haydar. 2016. *Tıp Tarihi*. İstanbul: Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Yayını.
- Bayat, Fuzuli. 2021. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Boratav, Pertev Naili. 2016. *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Bilge Su.
- Bütüner, Şahin. 2018. "Korku Kültürü Bağlamında Alkarısı İnanmaları". *Doğüstü Varlıklar ve Anlatılar Üzerine İncelemeler*. Ed. Altuğ Ortakçı. İstanbul: Kesit Yayınları, 147-160.
- Dinçer, Aslıhan. 2017. "Korku: Dili, Kavramlaşması, Kültürel Boyutu", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, VI (2): 769-798.
- Duvarcı, Ayşe. 1990. "Halk Hekimliğinde Ocaklar", *Mili Folklor Dergisi*. Eylül: 34-38.
- Ekinci, E., Parlar, M., Güvenman, B., Yıldız, O. ve Parlar, F. 2018. "Rekreatif Eğlencede Yeni Bir Tür: Kaçış ve Korku Evi Oyunları", *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, IV (2): 1-23.
- İnan, Abdulkadir. 2015. *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kayacı, Ümre. 2016. "Korkuları Umuda Çevirmek", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bülteni*, IV (28): 44-45.
- Kalafat, Yaşar 2005. *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Köprülü, Fuat. 2004. *Edebiyat Araştırmaları 1*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Örnek, Veyis Sedat. 1977. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Örnek, Veyis Sedat. 1995. *100 Soruda İlkelerde Din Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özdemir Karacan, Nazan. 2016. "Bizi Esir Eden Korku ve Kaygılarımız", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bülteni*, IV (28): 19-22.
- Özdemir, Ali, Rıza. 2017. *A'dan Z'ye Alevilik Başlangıç Kitabı*. Ankara: Kripto.

Pankseep, Jaak. 1998. *Afektif Nörobilim*. Çev. Süheyla Ünal ve Vuslat Kara Ölmeztoprak. İstanbul: Alfa/ Bilim Yayınları.

Türkçe Sözlük. 2009. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uyar, Akın. 2013. "*Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları*". Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.

Ülger, Züleyha. 2012. "*Aydın (Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği*". Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

2. Sözlü Kaynakça

KK-1: Hatice Sarı, 53 Yaşında, Sandıközü, İlkokul, Ev Hanımı. (Görüşme: 17.11.2021).

KK-2: Hacer Dutlu, 64 Yaşında, Akin Mahallesi, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı. (Görüşme: 12.11.2021).

KK-3: Cemallettin Dutlu, Akin Mahallesi, 66 Yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi. (Görüşme: 12.11.2021).

KK-4: Ethem Uyar, 73 Yaşında, Ayvalı Mahallesi, İlkokul, Çiftçi. (Görüşme: 12.11.2021).

KK-5: Nurhayat Çınar, 42 Yaşında, Akin Mahallesi, İlkokul, Ev Hanımı. (Görüşme: 20.10.2022).

Ekler:

Korku/luk ocakları üzerine sahadan derlenen uygulamaların videolarına erişim için aşağıda verilen bağlantılar kullanılabilir.

<https://mega.nz/file/yXYTGCCCT#4d58gz0EO18MDLAK1ZeActN3ahfxjTuZ59MAIzkyudA> (Erişim Tarihi: 08.12.2023)

https://mega.nz/file/XSxCjRaT#_3glkzde99L8m91SEIkEEthVhpaj4ULldXrFbpfyesA (Erişim Tarihi: 08.12.2023).

